

INICIJATIVA

Časopis osoba sa invaliditetom - 2017. godina - broj 127

BESPLATAN
PRIMJERAK

2018.

VLADA TK

KynPysry

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Vlada Federacije Bosne i Hercegovine
Ministarstvo rada i socijalne politike

SADRŽAJ

DAN LJUDSKIH PRAVA	3
NAŠIH DVADESET PONOSNIH GODINA	4 - 5
MODA JE JOŠ UVIJEK TABU TEMA	6
SAMOPOUZDANJE JE KLJUČNA STVAR USPJEHA	7 - 9
OD 2013. GODINE DO DANAS IZ BIH ISELJENO 150 HILJADA LJUDI	10
PODSVIJEST NE PRAVI RAZLIKU	11
BORBA SA LAŽNO UREĐENIM SISTEMOM - ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	12 - 13
REPRODUKTIVNA PRAVA ZA SIROMAŠNE ŽENE	14
PORUKA: DUŠA JE BITNA	15
IN MEMORIAM - SANJA ZAHIROVIĆ	16 - 17
EKSCLUZIVNO: DAMJAN TATIĆ	18 - 21
U SEDAMNAESTOJ GODINI RODITELJI JOJ PRIZNALI DA JE SLIJEPA	22
BORBA SA LAŽNO UREĐENIM SISTEMOM - OBRAZOVANJE	23 - 27
ZEMLJE U KOJIMA ŽENE NAJBOLJE ŽIVE	28 - 29
ŠARENA ČESTITKA	30
SPORT	31
NEKE INFORMACIJE KORIŠTENE SU SA INTERNET STRANICA.	

*Informativni centar za osobe
sa invaliditetom "Lotos" Tuzla*

Redakcija:

Fikreta Hasanović
Suvad Zahirović
Jasminko Bijelić
Adisa Kišić

Grafički dizajn:

Dženita Rahmanović

IN MEMORIAM

Sanja Zahirović (1963 - 2015)

Glavna i odgovorna urednica:

Fikreta Hasanović

Adresa redakcije:

M. i Ž. Crnogorčevića 3
75 000 Tuzla
Tel./Fax: + 387 35 251-476, 251-245

E-mail:

ic.loتوs@bih.net.ba
info@ic-loتوs.org.ba

Web:

www.ic-loتوs.org.ba

Izdavač:

Informativni centar za osobe sa
invaliditetom "Lotos" Tuzla

Tiraž:

1000 primjeraka

INICIJATIVA (lat.)

Podsticaj za neku aktivnost posebno u pravu, zakonodavna inicijativa, pravo na podnošenje prijedloga zakona i drugih akata s pravnim dejstvom.

Uopšte, "čovjek od inicijative" je onaj koji samostalno preduzima potrebnu aktivnost u svom ili širem djelokrugu privatnog ili javnog života, ne čekajući za sve naredbe ili spoljašnji podsticaj.

Broj: 08-651-437-4/97

Sarajevo 16.12.1997. god.

Redni broj: 747

**Upis u evidenciju javnih glasila izvršen u skladu
sa Zakonom o javnom informisanju.**

DAN LJUDSKIH PRAVA

Donošenje Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima je ključni datum u modernoj istoriji...

“Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima.

Ona su obdarena razumom i sviješću i treba jedni prema drugima da postupaju u duhu bratstva”, prvi je član Opšte deklaracije Ujedinjenih nacija o pravima čovjeka.

Međunarodni dan ljudskih prava obilježava se na dan kada je potpisana Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima 1948. i po prvi put u istoriji čovječanstva priznato pravo svih ljudi na “život, slobodu i sigurnost... bez ikakvih razlika”.

Međunarodni dan ljudskih prava obilježava se 10. decembra.

Ovim dokumentom se štite građanske, političke, ekonomski, socijalne i kulturne slobode i prava čovjeka – od prava na život i slobodu do prava na dostojanstvo, privatnost, socijalnu sigurnost i udruživanje. Usvajanje

Deklaracije predstavljalo je krupan napredak u tom trenutku, a tom prilikom ostale su suzdržane zemlje Sovjetskog bloka, Saudijska Arabija i Južnoafrička republika.

Donošenje Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima je ključni datum u modernoj istoriji. Nacije svijeta su se okupile da pokušaju jednom zauvijek zakopati posljedice genocida koji se pokrenuo tokom Drugog svjetskog rata.

Donošenje Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima je jedno od prvih značajnih dostignuća Ujedinjenih naroda i obezbijedilo je osnovnu filozofiju za mnoge pravno obavezujuće međunarodne dokumente koji su uslijedili. Rezolucija 217A (III) usvojena od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija proglašava “Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima zajedničkim standardom dostignuća za sve ljude i nacije, sa težnjom da svaki dio društva, imajući stalno na umu ovu Deklaraciju promoviše poštovanje za ova prava i slobode putem obrazovanja”.

U okviru Savjeta Evrope, 1950. godine donesena je Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda koja, pored osnovnih prava, ustanavljava i mehanizme zaštite i nadzora nad njihovim ostvarivanjem.

UN su 1966. godine donijele dva sporazuma, kojima su razrađene slobode i prava proklamovana Deklaracijom o ljudskim pravima, a dokumente je prihvatio 130 zemalja. Organizacije i pojedinci koriste Dan ljudskih prava kao priliku da obilježe potpisivanje ovog istorijskog dokumenta kao i da promovišu principa koje Deklaracija sadrži.

NAŠIH DVADESET PONOSNIH GODINA

INICIJATIVI INICIJATIVA INICIJATIVA

Časopis osoba sa invaliditetom - 2015. godina - broj

Časopis osoba sa invaliditetom - 2017. godina - broj 125

Časopis osoba sa invaliditetom - 2016. godina - broj 122

INICIJATIVA

Časopis osoba sa invaliditetom - 2017. godina

Već 20 godina Informativni centar za osobe sa invaliditetom "Lotos" iz Tuzle, osigurava različite vrste informacija koje se distribuiraju kroz izdavanje časopisa "Inicijativa" po čemu su naše udruženje, ali i grad Tuzla, postali prepoznati, ne samo u Bosni i Hercegovini, već i na prostoru bivše Jugoslavije gdje se časopis distribuira osobama sa invaliditetom, njihovim organizacijama, ali i drugim institucijama društva koje bi po prirodi svog djelovanja trebalo da budu informisane o pitanjima koja se odnose na osobe sa invaliditetom. Zašto baš naziv „Inicijativa“? Šta je inicijativa? Šta znači pokrenuti inicijativu? Sve češće u medijima možemo da se sretнемo sa izrazima poput „građanska inicijativa“, „inicijativa mladih“ ili „pokrenuta inicijativa“, a da li znate koje je tačno značenje termina inicijativa? Sam pojam inicijativa potiče iz latinskog jezika, od riječi *initium* što znači početak. Inicijativa se definiše kao sposobnost da se otpočne, pokrene nešto samostalno, odnosno kao želja da se preduzme prvi korak i preuzme odgovornost za njega. Jedna od definicija inicijative glasi: „Inicijativa je kad prepoznam i uradim ono što mislim da treba da se uradi prije nego što to neko traži od mene“.

Drugim riječima, riječ je o podstrekzu za nešto, o sposobnosti da se nešto otpočne ili pokrene samostalno, bez bilo kakvih uticaja drugih. Inicijativa je osobina ličnosti u kojoj osoba ima tendenciju da otpočne aktivnost, uključujući prihvatanje pravila i davanje ili pomaganje drugima bez da je to traženo od nje. Riječ je o ljudskoj sposobnosti koja je prisutna kao razvojni potencijal kod svih ljudi, ali kod nekih je više naglašena i češće se ispoljava. Ako za nekog čovjeka kažemo da je „čovjek od inicijative“, riječ je o čovjeku koji prvi uzima na sebe da pokrene neko pitanje ili neku spornu stvar. Inicijativni ljudi će pokrenuti određenu aktivnost, čak i ako postoji visok rizik od neuspjeha ili grešaka. Ovogodišnja kratka hronologija najvažnijih događanja u našoj organizaciji kroz naš i vaš časopis „Inicijativa“ podsjetila vas je, dragi naši čitaoci, na najvažnije događaje u povijesti našega dvadesetogodišnjeg postojanja, kako organizacije, tako i časopisa osoba sa invaliditetom „Inicijativa“, s neprekinutim djelovanjem u BiH i regionu, sa preuzetim rizikom od slučajnog neuspjeha ili grešaka. Na još bolji uspjeh i jači podstrek, vodila su nas sjećanja na preminula imena poput naše drage Sanje Žarković Zahirović, koja nas je prerano napustila a čiju viziju nikad nismo napustili. Sanju Žarković Zahirović Informativni centar za osobe sa invaliditetom „Lotos“ Tuzla i časopis „Inicijativa“ zauvijek nose u sebi, jer nas je bodrila da opstanemo kada su se mnogi drugi gasili. Zahvaljujući tome, uz upornost i tim ljudi koji rade zajedno, uz prvenstveno poštovanje jednih prema drugima, 20 godina uspješnog postojanja je uspjeh kojim se ponosimo.

Pripremila: Fikreta Hasanović

BESPLATAN
PRIMJERAK

KynDysry

MODA JE JOŠ UVIJEK TABU TEMA

Modna blogerka Karin Hitselberger je riješila da progovori nakon fotografije Kajli Džener u invalidskim kolicima za magazin „Interview“. Razlog je šutnja o modi za osobe sa invaliditetom.

MODA ZA OSOBE SA INVALIDITETOM

Za mene, koja sam stalno u kolicima, moje stanje nije ograničenje, već sloboda. Mene ne ograničavaju kolica, već ljudi koji uopšte ne vide nas u kolicima – rekla je ona u svom blogu. To je pokrenulo pitanje kako društvo pogrešno doživljava invaliditet i osobe koje se po bilo čemu razlikuju od većine. Zato je Karin rekla i da deformitet ne smije da znači da ta osoba nema svoj stil i da ne mari za trendove. A to mora da se mijenja u čitavoj modnoj industriji, kao i u društvu.

OVA TEMA JE I DALJE TABU

Srećom, ima pomaka na ovom polju, pa su tako u posljednjih nekoliko godina, naročito u februaru na Nedjelji mode u Njujorku, održane revije na kojima su modeli bili baš osobe sa invaliditetom.

Sada se čini da modni urednici i kreatori daju sve više prostora ovakvim modelima, ali ironija je što oni te kreacije inače ne mogu da nose. „Imamo odjeću za kućne ljubimce, ali nismo se dovoljno posvetili osobama sa invaliditetom“ – kaže Stefani Tomas, stilista i urednik za

ovakve modele, i dodaje da ipak ima brendova koji brinu. „ABL Denim“ je kreirao farmerke za osobe koje su u kolicima, a kompanija „ALLELLES“ iz Vankuvera odjeću za one sa protetičkim protezama. Tu su i haljine iz dva dijela i bluze sa kopčanjem nazad koje više odgovaraju ovim osobama. Ipak, kompanija „IZ Collection“ se, recimo, zatvara – jer nemaju gdje da prodaju robu. To je rastužilo mnoge mušterije, ali one su i dalje jako zahvalne za sve što je ova firma do sada učinila.

TOMI HILFIGER JE PRVI KREIRAO OVAKVE MODELE ZA DJECU

Vrijeme je zato, kažu, da se više dizajnera prilagodi, pa da, na primjer, dugmad na bluzama budu veća kako bi ih osobe koje muči artritis lakše zakopčavale. Poenta je da toliki ljudi širom svijeta sa deformitetom imaju tako ograničen izbor onoga što mogu da obuku da je to skoro nevjerojatno. A živimo u 21. vijeku. Tješi činjenica što se ideji da se nešto promijeni priključuju velika imena poput Tomija Hilfigera, što je i san Karin Hitselberger i onih sličnih njoj.

POZITIVNI PRIMJERI...

Iako se čini da i osobe u invalidskim kolicima mogu nositi konfekcijsku robu, ona često nije prilagođena „posebnim potrebama“ koje se prije svega odnose na cijelodnevni boravak u sjedećem položaju. Osobe s invaliditetom se u svakodnevici često susreću s mnogobrojnim preprekama. Jedna od njih je i kako naći prikladnu odjeću zbog cijelodnevnog boravka u sjedećem položaju. Modna dizajnerica iz sjevernonjemačkog Oldenburga je pronašla odgovor na probleme svojih mušterija u invalidskim kolicima, i to na obostrano zadovoljstvo. Posao s modom za osobe s tjelesnim invaliditetom cvjeta.

SAMOPOUZDANJE JE KLJUČNA STVAR USPJEHA

Ja sam Memić Adna i dolazim iz Tuzle. Studentica sam Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta. Imam 21 godinu. Život me je naučio da je borba ključna stvar za svaki uspjeh. Moje stanje je cerebralna paraliza koja me je mnoge stvari naučila. Koliko god da ne možemo, moramo ići dalje! Od početka sam shvatila da je to moj život, da ga ne mogu tek tako prestati živjeti. Mnoštvo je prepreka, rada, truda, prolivenih suza, koji su me doveli do toga da sada imam samostalan život. Studiram, volontiram, sama obavljam maltene sve poslove koji se tiču mog života. U slobodno vrijeme volim da pišem, pa sam tako za sada napisala 52 kratke ljubavne novele. Želja mi je da jednog dana izdam svoju knjigu. Pored toga, počela sam pisati i autobiografsku knjigu koju sam ostavila za sada po "strani" jer mi trenutno nije prioritet. Jako sam tvrdoglava osoba, što mi nekada ide u prilog a nekada i ne. U svijetu punom nepravde, teško je živjeti i boriti se sa svim životnim izazovima!

INICIJATIVA: Kako je proticalo Vaše djetinjstvo i dani prihvatanja invaliditeta? Opišite nam malo Vaša iskustva u tome?
Mogu reći da u neku ruku i nisam imala tipično djetinjstvo. Nikada nisam doživjela da potrčim kao sva djeca, da nekada padnem, ogrebem se. Moje djetinjstvo je više provedeno u napornim vježbama, nego u igranju sa vršnjacima i svim onim stvarima koje djetinstvo za sobom nosi. Mogu reći da sada i ne želim za "izgubljenim" djetinjstvom, jer mi je preče da sam sada samostalna osoba. Moji roditelji su od početka prihvatili da imaju dijete sa invaliditetom, te su hrabro krenuli u tu životnu

borbu. Tako da sam i ja uz njih prihvatile svoj invaliditet. Jer to je moj ŽIVOT. Danas, ja kao mlada djevojka, živim život sa invaliditetom ali ja se u većini situacija ne osjećam kao osoba sa invaliditetom.

INICIJATIVA: Period puberteta. Svjesni smo da djeca nekad znaju uvrijediti svog druga, drugaricu? Kako ste se nosili sa time?

Ovako, interesantno pitanje. Za divno čudo i to baš često pominjem, ja sa vršnjacima, generalno, nisam imala baš nikakvih problema. Naravno, na početku je njima bilo čudno zašto Adna puže na koljenima a oni hodaju bez ikakvih problema. Djeca se jako brzo naviknu na sve promjene i različitosti u društvu. U tom periodu, kako sam spomenula maloprije, ja nisam mogla da se igram napolju, da trčim... Ali, Bogu hvala, moja prva komšinica, moja vršnjakinja, djevojčica tipičnog razvoja je svaki dan dolazila meni kući. Znale smo sate i sate provoditi na balkonu igrajući

**To što ste osoba sa invaliditetom ne znači
da morate hodati ulicom kao klošar!**

se barbika. Izmišljale smo neke svoje igre. I u osnovnoj i srednjoj

školi, ja sam extra bila prihvaćena od strane vršnjaka.

INICIJATIVA: Studirate. Otkud taj izbor zanimanja, i kako teku studentski dani?

Da, studentica sam. Nekako sam oduvijek govorila da će studirati pravo. I bila sam baš uvjerenja da je to to. Međutim, kako je vrijeme odmicalo ja sam se nekako dvoumila. Nisam se pronalazila u tome. E, onda sam počela razmišljati da upišem njemački jezik. Okolina je baš bila za tu opciju, ali ja... Kolebala sam se. Počela sam ja i da pripremam prijemni za njemački jezik, međutim, igrom slučaja čujem za moj sadašnji fakultet. Nekako me privuče, i eto me, tu sam. I ni u jednom momentu se nisam pokajala što sam baš ovaj fakultet upisala.

INICIJATIVA: *Vodite samostalan život. Podrška? Ima li je i od koga stiže najviše?*
Da, baš sada mogu reći da sam samostalna osoba! Ovo se nisam nadala da će ikada izgovoriti. Ali, mega borba mojih roditelja i mene je dovela do toga da sada na sav glas mogu reći da sam samostalna osoba. Podrška je naravno tu, čitavo vrijeme. Ona ne nestaje. S obzirom da živim sama sa sestrom, roditelji su ti koji su nam podrška, iako nisu s nama, apsolutno su u toku šta se dešava. Pomažu nam kao i uvijek.

INICIJATIVA: *Najveća prepreka za uspješnost osobe sa invaliditetom je nedostatak samopouzdanja. Poznavajući Vas, čini se da Vama to ne manjka?*

Pa generalno kada pogledate, to je tako. Za svaku osobu, nebitno da li je osoba bez invaliditeta ili sa invaliditetom, samopouzdanje je ključna stvar uspjeha. Zanimljivo je to da se s tim ne rađamo, već samopouzdanje dolazi kroz život, kroz silne prepreke i borbu koju osoba pređe. Samopouzdanje u neku ruku dolazi i od roditelja, što je moj slučaj. Jednostavno, morate vjerovati u sebe, morate se voditi onim: "ja to mogu", i onda, kolike god vam život postavlja prepreke, vi ih pređete jer znate da morate.

INICIJATIVA: *Iako ste osoba sa teškoćama u kretanju, svoju strast za lijepim oblačenjem, dotjerivanjem i sređivanjem ne krijete. Znači li to mnogo za osobu sa invaliditetom?*

To što ste osoba sa invaliditetom ne znači da morate hodati ulicom kao klošar! Što se mene tiče i mog oblačenja, osoba sam koja prati modu. Po pričama mame, kao beba sam bila takva. Kada bih se isflekala, plakala bih sve dok na meni ne bi opet bila čista garderoba. Moje mišljenje je da se s tim radate. Danas ne morate imati pretjerano mnogo novca da biste svaki dan bili sređeni. Samo trebate imati

volje i ukusa i možete izgledati tako elegantno i moderno a da na vama nisu markirane stvari. Velika je stvar kada konstantno dobijate komplimente od muškaraca ali i žena da ste uvijek sređeni! Mogu reći da pratim oblačenje pojedinih poznatih ličnosti, i sama onda sebi kombinujem ono čime raspolažem. Nikada nisam otišla do samoposluge koja mi je blizu kuće u trenerci. Jako je bitno kako žena izgleda, pogotovo kada je riječ o ženi sa invaliditetom. Odmah ostavljate utisak da vam je stalo do vašeg izgleda i da ste u neku ruku i kulturni. Uvijek volim da sam sređena, baš ulažem na svoj izgled, ne toliko materijalno, koliko estetski.

INICIJATIVA: *Aktivni ste u pokretu osoba sa invaliditetom. Kao mlada osoba sa invaliditetom, kako vidite dosadašnji proces socijalne integracije osoba sa invaliditetom u redovne društvene tokove? Da li je teško u moru problema koje prate tu populaciju?*

Da se ne lažemo, svi danas pričaju o inkviziji. To je u Bosni još uvijek samo na papiru. I sama

Jako je bitno kako žena izgleda, pogotovo kada je riječ o ženi sa invaliditetom. Odmah ostavljate utisak da vam je stalo do vašeg izgleda i da ste u neku ruku i kulturni.

se non stop susrećem sa tim problemima. Svi kao prihvataju osobe sa invaliditetom u svim sferama života, i te osobe su, kao, uključene u zajednicu. Ali, kako?! Uključene i puštene same sebi da se bore sa svim mogućim preprekama. To nije inkvizija! Vi ste uključeni u redovno osnovno, srednje, pa i visoko školovanje, ali kako ćete vi kao korisnik kolica ili hodalice samostalno doći do te ustanove? Nikako... Jer većina ustanova nema prilaz za osobe sa invaliditetom, nema liftova. I koliko god da ste samostalna osoba, po tom pitanju morate tražiti nečiju pomoć. Inkluzija/integracija nije samo uključiti osobu sa invaliditetom u sve životne sfere nego joj i prilagoditi tu okolinu.

INICIJATIVA: *Da li je društvo, generalno, spremno da prihvati i poštuje osobu sa invaliditetom kao ravnopravnog svog člana*

sa svim njegovim manama i vrlinama?

To sve zavisi od individue do individue, tj. koliku čovječnost posjedujete. Naravno da bi društvu bilo puno lakše kada ne bi bilo osoba sa invaliditetom, jer, mi smo manjina. Zašto bi se neko prilagođavao nama?! U tome veliku ulogu igra neuređenost naše države.

Za svaku osobu, nebitno da li je osoba bez invaliditeta ili sa invaliditetom, samopouzdanje je ključna stvar uspjeha.

INICIJATIVA: Kako i gdje vidite sebe u skorijoj budućnosti?

Skoriju budućnost definitivno ne zamišljam u Bosni. Ja nisam za ove države. Prvenstveno, cilj mi je završiti fakultet, da imam svoj hljeb u rukama, zatim, naći posao koji će raditi iz ljubavi, osigurati sebe za budućnost i oformiti

IZ ALBUMA ADNE MEMIĆ

svoju porodicu. Jer, uloga majke mi je jedna od najljepših uloga!

Svima želim, kao prvo, zdravlja. Jer, ako nismo zdravi, džaba nam sve. Onda punoooo ljudavi, sreće i para. Volite se, ljudi, i u Novu godinu uđite sa punoo ljudavi a ne mržnje! Voli Vas Vaša Adna!

Prepared by: Fikreta Hasanović

OD 2013. GODINE DO DANAS IZ BIH ISELJENO 150 HILJADA LJUDI

Prema podacima Unije za održivi povratak i integracije BiH, iz Bosne i Hercegovine u periodu od 2013. do 2017. godine iselilo je nešto više od 150 hiljada ljudi. Najalarmantnija situacija je u Posavini. U istraživanju je učestvovalo 1.750 mjesnih zajednica, 82 općine, 104 lokalne nevladine organizacije (članice Unije) i 170 volontera. Samo u 2017. godini iz BiH je iselilo 35.000 ljudi. Koliko je to zabrinjavajući podatak najbolje ilustrira činjenica da je npr. Banja Luka prema posljednjem popisu stanovništva imala 150 hiljada ljudi, što znači da smo za nepunih pet godina izgubili stanovništvo drugog najvećeg grada u BiH. Na području Bosanskog Broda, Brčko Distrikta, Dervente, Doboja, Gradačca, Modriče, Odžaka, Orašja, Srebrenika, Bosanskog Šamca, Pelagićeva, Vukosavlja i Domaljevca-Šamca samo u toku 2017. godine otišlo je više od 10.000 ljudi. Iz Federacije BiH iselilo se ukupno 68.068 ljudi, od toga broja najviše iz Unsko-sanskog kantona iselilo se 18.110, na drugom mjestu je Tuzlanski kanton iz kojeg je otišlo 8.252 osoba, a na trećem Hercegovačko-neretvanski kojeg je napustilo 7.277 građana. Iz Zeničko-dobojskog kantona otišlo je 4.578 ljudi, Posavskog kantona 5.901, Srednjobosanskog 5.903, iz Kantona Sarajevo 6.855, iz Livanjskog 7.000, Bosansko-podrinjskog 623 i Zapadno-hercegovačkog 3.569. Manji bh. entitet napustilo je 68.278 ljudi, a najviše iz bijeljinske regije - 20.615, na drugom mjestu po broju odlazaka je dobojska regija iz koje je otišlo 17.480 ljudi, a na trećem banjalučka s 12.516 iseljenih građana. Iz prijedorske regije otišlo je 5.075

osoba, sarajevsko-romanijske regije 9.926 i trebinjske regije 2.665. Najatraktivnije zemlje među građanima BiH su Njemačka, Austrija, Švedska, Švicarska, Norveška, SAD, Holandija i Australija. "Trend iseljavanja se nastavlja, a želja za boljim sutra ne poznaje naciju. Hrvatske porodice odlaze u zemlje EU jer za to imaju mogućnost s hrvatskim pasošem. Bošnjaci, mahom povratnici, u bescijenje prodaju svoju imovinu i sele se u Evropu, uglavnom kod ili preko rodbine u Njemačku, Austriju, Sloveniju, Švedsku i druge zemlje. Dugi redovi za dobijanje viza u mnogim ambasadama ne sprečavaju ni Srbe, koji su se integrirali u raseljenim mjestima, a prije rata živjeli u drugom entitetu, da se masovno sele u Njemačku i Austriju, ali i Srbiju", ističu iz udruženja koja djeluju. Ekonomска kriza, bespravnost, nepoštivanje osnovnih ljudskih prava i politička situacija u našoj zemlji samo su neki od razloga zbog kojih mnogobrojne kompletne porodice, posebno mladi, napuštaju svoju domovinu zauvijek. Unija za održivi povratak i integracije u narednom periodu će se fokusirati na kampanju prema institucijama vlasti za izradu strategije za zaustavljanje bh. građana, a od Predsjedništva BiH će tražiti da obidu Posavinu i obavijeste građane šta realno mogu očekivati od njih.

PODSVIJEST NE PRAVI RAZLIKU

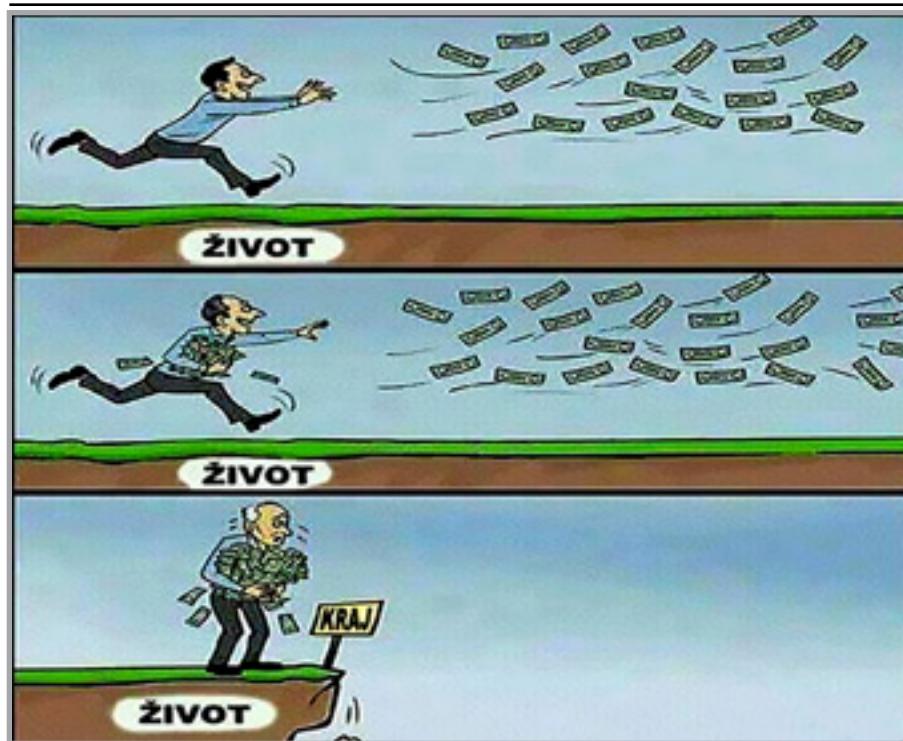
Iz putujućeg cirkusa pobjegao je lav. Nedaleko odatle jedna stara domaćica šila je kraj otvorenog prozora. Kroz prozor je odjednom uskočila životinja, kao munja projurila mimo nje i sakrila se ispod stepeništa. Zaprepaštenoj ženi se učinilo da je to bio magarac i ljutita zbog blatnjavih otisaka što ih je ostavio po podu, krenula je prema stepeništu da ga metlom istjera. Počela ga je nemilosrdno tući metlom. Životinja je drhtala od straha, a ljutita žena je udarala sve jače i jače. Nedugo zatim stigla su četiri čovjeka sa puškama za uspavljivanje i mrežom... I zvijer je ponovo ulovljena. Prestravljeni lav se mirno predao, jedva čekajući da ga oslobole od ove užasne žene. Kad je domaćica otkrila da je sve vrijeme ustvari tukla lava, a ne magarca, onesvijestila se istog trenutka i nekoliko dana nakon toga ležala bolesna. Žena je u svojoj podsvijesti imala sliku magarca...

U skladu sa tim tako se i ponašala. I tu nije bilo mjesta za strah. Sve dok se to dešavalо, lav ju je „doživljavaо“ kao vrlo moćnu i bio je u paničnom strahu od nje. Kad je žena, pak, otkrila svoju zabunu, ukorijenjeni strah se povratio i premdа je lav bio uhvaćen i izolovan,

ona je ipak reagovala shodno tom strahu tj. pala je u nesvijest pa se razboljela. „Najveće otkriće u istoriji čovječanstva je da čovjek, mijenjajući svoje stavove u podsvijesti, mijenja i spoljašnje manifestacije u svom životu. Podsvijest ne pravi razliku između onoga što je stvarno i onoga što u sebi umislimo.

**Daruj mnogo
ali ne pružaj bol...**

**PREMA
KONVENCIJI
SLATKO, PREMA
KONVENCIJI
GORKO, PREMA
KONVENCIJI
VRUĆE, PREMA
KONVENCIJI
HLADNO, PREMA
KONVENCIJI
BOJA: ALI U
STVARNOSTI
ATOMI I PROSTOR.**

DEMOKRIT

BORBA SA LAŽNO UREĐENIM SISTEMOM - ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

I dok su organizacije osoba sa invaliditetom na Tuzlanskom kantonu koje okupljaju mnogobrojno članstvo prepoznale problem nepristupačnosti Doma zdravlja Tuzla kao jedan od vodećih kojim se krše prava pacijenata na usluge te ustanove, menadžment ustanove se preko noći dosjetio i postavio znak za zabranu pušenja i fotografisanja u i oko ustanove Dom zdravlja Tuzla "Dr. Mustafa Šehović". Znak za zabranu pušenja i fotografisanja postavljen je na ulazu u krug ove zdravstvene ustanove. Zabранa konzumiranja cigareta u i oko Doma zdravlja Tuzla donekle i ima smisla obzirom da se i sama država odlučila ozbiljno pobrinuti za zdravlje građana. Cigarete kontinuirano poskupljuju, a u pripremi je i zakon o strogoj zabrani pušenja na javnom mjestu, uključujući i ugostiteljske objekte. Prema posljednjim

analizama, u BiH puši čak 40 posto odraslih građana. Jedan pušač u BiH tokom godine u prosjeku potroši 2278 cigareta, a svake godine više od 8000 ljudi izgubi život zbog bolesti izravno uzrokovanih duhanskim dimom. Međutim, postavlja se pitanje zbog čega je uz znak o zabrani pušenja istaknut i znak za zabranu fotografisanja, po čijem nalogu, odnosno po kojem članu kojeg zakona neko može zabraniti nekome da koristi fotoaparat ili kameru na mobilnom telefonu dok se nalazi u krugu Doma zdravlja? „Zabrana pušenja istaknuta je u cilju zaštite prava naših korisnika usluga - pacijenata na najveće objektivno moguće očuvanje i zaštitu njihovog zdravlja, kako liječenjem, tako i mjerama prevencije bolesti. Zabrana fotografisanja je u skladu sa odredbom Zakona o pravima, obavezama i

odgovornostima pacijenata (sl. novine F BiH broj 40/ 10) koja reguliše pravo na privatnost i zaštitu ličnog dostojanstva pacijenta - korisnika naših usluga”, pojašnjeno je na web stranici ove zdravstvene ustanove.

I tako, dok populacija koja mora najčešće posjećivati zdravstvene institucije, a time trošiti više novca za zdravstvenu njegu jer imaju problem sa neadekvatnim ortopedskim pomagalima, ličnim asistentom, problemom mobilnosti i transporta, itd., i više od desetak godina skreću pažnju na rješavanje problema pristupačnosti i potrebu izgradnje i montaže lifta čiji je projekat izrađen, državna institucija se bavi tablama zabrane na kojima su njihovi korisnici, koji ne mogu ući valjano u zgradu, spolja uočili gramatičke greške. Javna zdravstveno-nastavna ustanova u skraćenici se piše bez tačaka JZNU! a ne kao na znaku sa tačkama. Tako je izvan Doma zdravlja Tuzla, a evo kako izgleda unutra:

Osobe sa otežanim kretanjem nemaju nesmetanu komunikaciju i prilaz prostorijama do skoro niti jedne stručne službe:

- Odjeljenju biohemijsko-hematološkog

laboratorija, Službi higijensko-epidemiološke zaštite, Poliklinici za bolesti uha, grla i nosa i očne bolesti (koje se nalaze na spratu);

- Odjeljenju radiologije, Poliklinici za interne bolesti (koje se nalaze na visokom prizemlju);

- Odjeljenju mikrobiologije, Kantonalnom edukativnom centru za kardiopulmonalnu reanimaciju, Odjeljenju UZ diagnostike i Poliklinici za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju.

Jedan od najvažnijih zakona za svu populaciju je Zakon o zdravstvenoj zaštiti i Zakon o građenju TK, oblasti u kojoj ne bi smjelo biti razlike u ostvarivanju prava, pogotovo kad je u pitanju pravo na osnovne usluge u domovima zdravlja, smatramo da one ipak postoje na način da su, uglavnom sve usluge, uskraćene osobama sa invaliditetom različitih kategorija, kao i starijoj populaciji, zbog postojanja unutrašnjih i vanjskih barijera. I šta reći na kraju... Dragi naši sugrađani, korisnici usluga Doma zdravlja Tuzla, polako se krećite kroz rupe po trotoarima, možete se, ne daj bože, polomiti i slikati, pa ćete dobiti i po džepu i po kičmi. Zabrana je na snazi.

Pripremila: Fikreta Hasanović

REPRODUKTIVNA PRAVA ZA SIROMAŠNE ŽENE

Neuspjeh da se najsirošim ženama u svijetu omogući kontrola nad vlastitim tijelima mogao bi proširiti nejednakost u zemljama u razviju i zaustaviti napredak prema ostvarenju globalnog cilja zaustavljanja siromaštva do 2030. godine, objavio je United Nations Population Fund (UNFPA). Nebrojeno mnogo žena i djevojaka diljem svijeta nemaju pravo glasa kada se radi o odlukama vezanim uz seks i rađanje djece te teško dolaze do zdravstvenih usluga poput planiranja obitelji, što povećava rizik od neželjenih trudnoća i pobačaja, navodi se u izvještaju. Dostupnost kontracepcijских sredstava omogućuje ženama da odgode i naprave veći vremenski odmak između poroda, što smanjuje stopu smrti majki i djece, ojačava ekonomiju omogućavajući ženama da rade i dovodi do manjih obitelji s roditeljima koji su u mogućnosti potrošiti više na obrazovanje i zdravlje svoje djece. Pa opet, velik broj žena iz najsirošim dijelova svijeta, osobito mladih, najmanje obrazovanih i iz ruralnih područja, nemaju te mogućnosti jer je navedenih usluga malo, skupe su ili njihove obitelji i zajednice na njih ne gledaju blagonaklono. Sve to može proširiti rodni jaz, ojačati nejednakost između najsiroših i najbogatijih i ultimativno oslabiti ekonomiju, navodi UNFPA u godišnjem izvještaju "State of World Population". "Nejednakost se danas

ne odnosi samo na one koji imaju i one koji nemaju. Sve više se odnosi na one koji mogu i one koji ne mogu", rekla je Natalia Kanem, izvršna direktorka UNFPA. "Siromašne žene koje nemaju mogućnosti samostalno donositi odluke o veličini obitelji ili one koje su lošeg zdravlja zbog neadekvatne brige za reproduktivno zdravlje obično spadaju u kategoriju onih koji ne mogu", dodaje.

Izvještaj je nastao u svjetlu nesigurnih uvjeta za ostvarenje globalnih ciljeva za planiranje obitelji, nakon što je SAD, jedan od najvećih donatora UNFPA, objavio u travnju da će prestati financirati agenciju. Jedan od prvih poteza američkog predsjednika Donalda Trumpa bio je ponovno uspostavljanje politike znane kao "global gag rule", koja zaustavlja financiranje međunarodnih skupina koje izvode pobačaje ili savjetuju žene o legalnim opcijama za isti. Međunarodni su donatori obećali popuniti prazninu koja nastaje zbog tog poteza na skupu o planiranju obitelji u lipnju, osiguravajući 207 milijuna dolara. Međutim, UNFPA navodi da im je potrebno još 700 milijuna dolara do 2020. godine. Kanem strahuje da bi ovaj jaz mogao onemogućiti UNFPA da osigura potrebne usluge za one kojima su najviše potrebne, ponajviše žene u ruralnim područjima. Barem 214 milijuna žena u zemljama u razvoju nema pristup kontracepciji, što rezultira s 89 milijuna neželjenih trudnoća i 48 milijuna pobačaja svake godine. Jednak pristup reproduktivnim uslugama doveo bi do ekonomске koristi od 430 milijardi dolara godišnje, navode stručnjaci. Svaki dolar uložen u usluge planiranja obitelji štedi šest dolara u raznim javnim uslugama, od zdravstva do stambenog zbrinjavanja, pokazuju istraživanja.

PORUKA: DUŠA JE BITNA

Svjetski poznata holivudska glumica Džulija Roberts ne traži, već moli ...

... Moli sve žene da zauzmu aktivnu poziciju i prestanu da obraćaju pažnju samo na spoljašnju ljepotu, na štetu samih sebe i svoje prirode. Evo njenih riječi: "Savršenstvo je bolest mnogih nacija. Mi pokrivamo naša lica tonama šminke. Redovno koristimo botoks i umorimo sebe glađu zbog 'idealne veličine'. Pokušavamo da ispravimo to što apsolutno nije potrebno popravljati. A ono čime bi trebalo prvenstveno da se bavimo, ostaje bez naše pažnje.

ZNATE LI ŠTA JE TO?

To je naša duša. Duša, kojoj je potrebna pažljiva njega i briga. Došlo je vrijeme da bavimo njom. Recite iskreno, kako možete očekivati da vas neko zavoli, ako ne volite sami sebe? Ako prekrivate svoju spoljašnjost, zar se može reći da ste zadovoljni sobom? Ne. Želim da jasno razumijete: nije važno kako izgledaš spolja, ako si apsolutno prazan unutra. Danas želim da kažem svima: više

neću koristiti šminku. Ne želim da se šminkam, jer sam se umorila od nošenja tuđeg lica. Vrijeme je da se bace maske. Znam da imam bore, ali hoću da se vide. To sam prava ja. Želim da me prihvate takvom kakva sam. Danas je svijet opsjednut spoljašnjim izgledom. Vi čak ne možete ni zamisliti koliki je promet kompanija, koje su založile u vašim glavama misli o tome, da treba da ulažete finansijska sredstva u to, da odložite neizbjegne znake starenja, pribjegnete nezdravoj i neprirodnoj upotrebi anti-aging proizvoda. Principi ljepote XXI vijeka jasno se mogu definisati kao nenormalni. To je ljepota na steroidima, koji se, kao virus, šire po cijelom svijetu. To je užasno! Da li shvataate da vještačka estetika vlada svijetom, držeći nas zatvorene u zatoru svojih iluzija u vezi spoljašnjosti? Umjesto da živimo i pratimo svoju prirodu, prisiljeni smo da pratimo te kanone ljepote koji su nam nametnuti.

ALI ZNATE ŠTA?

Umorila sam od toga. I kažem sebi: stop. Pozivam sve da se zaustavite i sjetite ko ste stvarno, šta zaista želite. Sjetite se ko ste. Niko nikada ne može zadovoljiti kriterijume ljepote 100%. Spoljašnji izgled je posljednje, što treba cijeniti kod čovjeka. Sve, što je bitno je - duša. Zapamtite to zauvijek."

Na životnim stazama sretnemo razne ljudе s kojima se srodimо dijeleći istu misiju, iste želje i snove koji nas zbliže. Vezuje nas mnoštvo crnih, bijelih, šarenih dana u koje upisujemo svoje tragove koji će ostati iza nas. Upisujemo u našem „Lotosu“ tragove lijepog za bolju budućnost svih onih koji dolaze.

20 godina traje misija kojom mijenjamo svijet i kreiramo portrete života svih osoba sa invaliditetom, ulijevajući volju i snagu za pobjede.

Neki tragovi su duboko zapečaćeni, traju i trajat će zauvijek. Neke osobe su vječne, nezamjenjive i bezvremene.

EKSKLUSIVNO: DAMJAN TATIĆ

Rođen sam u Beogradu, gde sam i proveo najveći deo života. Od devete godine koristim invalidska kolica. Završio sam redovnu osnovnu školu u Beogradu, gde sam započeo i srednjoškolsko obrazovanje. Posle uspešno okončane treće godine srednje škole u Filološkoj gimnaziji, odlučio sam da maturiram u inostranstvu, kako bih usavršio strane jezike i upisao sam se u Internacionalnu školu u Dizeldorfu, Nemačka. Posle uspešne mature vratio sam se u Beograd i upisao Pravni fakultet, gde sam sa uspehom diplomirao i magistrirao. Posle 1993. uključujem se u rad pokreta osoba sa invaliditetom, prvo u Savezu distrofičara a kasnije u Centru za samostalni život čiji sam jedan od osnivača. Od 2003. na poziv Ministarstva spoljnih poslova uključujem se u proces pripreme nacrtta Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u sedištu UN u Njujorku. U Srbiji učestvujem u pisanju antidiskriminacijskih propisa zajedno sa svojim nekadašnjim profesorima. Iskustva iz pravne prakse teoretski uobličujem i pretočavam u doktorsku disertaciju o zaštiti ljudskih prava osoba sa invaliditetom koju uspešno branim na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu 2008. Kao konsultant radim za UNDP, UNICEF i ILO. Posle formiranja Nacionalne organizacije osoba sa invaliditetom Srbije pomažem oko pisanja amandmana na zakone. Srbija me predlaže kao kandidata za Komitet UN za prava osoba sa invaliditetom 2010. i na Konferenciji zemalja potpisnica biraju me u Komitet. Imajući u vidu rezultate mog rada, ponovo me nominuju i reizabran sam 2014. U martu ove godine Komitet UN me jednoglasno bira za svog potpredsednika...

Sve u svemu, ovo baš i nije bilo kratko ali to je jedan od rizika kada intervjujete blagoglagogljivog pravnika...

INICIJATIVA: *Damjane, jedan ste od kandidata koji je ispred Srbije reizabran za člana Komiteta UN za prava osoba sa invaliditetom na Konferenciji zemalja potpisnica Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Očigledno da je prvi mandat za Vas bio inspiracija da nastavite ovim putem. Vidite li promjene u društvu od trenutka kada ste prvi put izabrani do danas?*

Rad na usvajanju Konvencije i kasniji rad u Komitetu je velika i izuzetno inspirativna škola. U praksi sam pratilo rađanje jedne konvencije o ljudskim pravima, nešto o čemu sam pre Njujorka i Ženeve učio iz knjiga. Pregovori uoči usvajanja Konvencije u Njujorku su bili master klas iz diplomatskog prava koji su vodili predsedavajući - ambasadori Novog Zelanda i Ekvadora. Takvo iskustvo je neprocenjivo. Mnogo sam naučio i od koleginica i kolega u Komitetu. Posle usvajanja Konvencije osobe sa invaliditetom su sve vidljivije. Makar deklarativno, donosioci odluka su svesniji obaveze da omoguće ravноправno učešće osoba sa invaliditetom u društvu. Ima i pomaka u praksi, neke nove zgrade su pristupačne, određen broj osoba sa invaliditetom dobio je personalne asistente, neke domaće televizijske serije se emituju uz mogućnost korišćenja opcije za titl teksta... Ali, uz svaki korak napred često ide i jedan korak nazad, pošto se predrasude i mentalitet teško menjaju.

INICIJATIVA: *Koliko je Konvencija tome doprinijela?*

Konvencija je postala važno oruđe za zastupnički rad osoba sa invaliditetom. Donosioci odluka su svesni da postoje međunarodni standardi i da bi države trebalo

da usklade svoje propise sa tim standardima. Makar deklaratorno, političari se zalažu za primenu Konvencije i veći broj zemalja, uključujući zemlje regiona, zaista je izmenio neke od propisa kako bi ih uskladili sa odredbama Konvencije. Ipak, čak i kada su propisi usklađeni, to automatski ne garantuje njihovu primenu u praksi. Izazovi su naročito česti na lokalnu gde je nivo svesti lokalnih vlasti nizak ali i neke od osoba sa invaliditetom nisu dovoljno osnažene da poznaju svoja prava i da insistiraju na sprovođenju tih prava.

INICIJATIVA: *Konvencija bi, također, trebala osigurati ravnopravno sudjelovanje populacije osoba sa invaliditetom u društvenim procesima, no znamo da je stvarnost drugačija. Vaša usporedba o (ne)primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u zemljama članicama Evropske Unije i zemljama koje to nisu?*

Kao što sam već rekao, Konvencija je moćno oruđe u nastojanjima da osobe sa invaliditetom ravnopravno učestvuju u društvenim procesima. I postignut je značajan napredak. Ipak, razmatrajući izveštaje raznih zemalja tokom rada u Komitetu u video sam da i razvijene zemlje imaju problema sa sprovođenjem Konvencije. Komitet je, recimo, ustanovio da je **Ima vrednih mladih osoba sa invaliditetom. Neke organizacije rade na osnaživanju tih mladih ljudi, čak ih uključuju u svoje organe upravljanja.**

sistema socijalne zaštite u periodu posle ratifikacije Konvencije ozbiljno i sistematski prekršila prava osoba sa invaliditetom u oblastima socijalne zaštite, samostalnog života i zapošljavanja. Švedska je nacrtom Zakona o pristupačnosti male firme nameravala da oslobodi obaveze primene standarda pristupačnosti a Komitet je konstatovao da ovo predstavlja kršenje obaveza iz Konvencije i pozvala Švedsku da uskladi svoj zakon sa odredbama Konvencije. Komitet je, recimo,

Danskoj uputio preporuke koje je ova država trebalo da sprovede u roku od godinu dana. Danska je u roku od godinu dana izvestila o mera koje je preduzela ali Komitet nije bio zadovoljan preduzetim mera jer su te mera neadekvatne. Zemljama u regionu - Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Srbiji, Komitet je između ostalog preporučio jačanje

antidiskriminacijskih m e h a n i z a m a , otklanjanje barijera za pristupačnost,

ukidanje sistema starateljstva, deinstitucionalizaciju i razvoj servisa podrške u lokalnim zajednicama, razvoj inkluzivnog školstva i podsticanje zapošljavanja osoba sa invaliditetom na otvorenom tržištu rada...

INICIJATIVA: *Da li mediji dovoljno i na pravi način izveštavaju o temi osoba sa invaliditetom?*

Na žalost, ne. Po pravilu radije pišu o teško oboleloj deci kojoj nedostaje novac za lečenje, uz korišćenje tugaljivog, sentimentalnog stila ukorenjenog u medicinskom i karitativnom pristupu invalidnosti. U Srbiji čak ni mediji posvećeni temama osoba sa invaliditetom nisu adekvatno propratili predstavljanje inicijalnog izveštaja Srbije pred Komitetom, iako je reč o događaju od prvorazrednog međunarodnog značaja. Propuštena je vredna prilika za afirmisanje pristupa invalidnosti utemeljenog u ljudskim pravima.

S druge strane, javni medijski servis je veoma kvalitetno ispratio vredne uspehe srpskog paraolimpijskog tima na igrama u Rio de Žaneiru.

INICIJATIVA: *Već nekoliko godina ste gost - predavač na Pravnom fakultetu u Beogradu. Mislite li da među mladim osobama sa invaliditetom ima potencijalnih nasljednika Vas i ostalih lidera pokreta osoba sa invaliditetom? Naziru li se i jesu li prepoznati kroz svoj rad, trud i zalaganje*

u pokretu osoba sa invaliditetom i široj društvenoj zajednici?

Da. Ima vrednih mladih osoba sa invaliditetom. Neke organizacije rade na osnaživanju tih mladih ljudi, čak ih uključuju u svoje organe upravljanja. Nažalost u nekim organizacijama ne radi se dovoljno sa mladima a i sami mlađi su zainteresovani za dobro plaćen posao nego za aktivizam. Živimo u brzim materijalističkim vremenima i ljudi se ponekad zaprepaste kada im kažem da eksperti u komitetima UN obavljaju taj posao bez ikakvih honorara, pošto nam Ujedinjene nacije plaćaju samo troškove putovanja i smeštaja u Ženevi.

INICIJATIVA: Diplomirali ste u Internacionalnoj školi u Njemačkoj, diplomirali ste na Pravnom fakultetu u Beogradu a doktorirali na Fakultetu političkih nauka, no i pored toga, stalno radite na sebi. Šta Vas vodi naprijed i motiviše da, iako ostvareni u polju kojim se bavite, ne prestajete da se usavršavate? Koliko mislite da je obrazovanje važno danas kada nije rijetkost da se na vodećim pozicijama nalaze ljudi sa sumnjivim diplomama?

Svojevremeno sam u Internacionalnoj školi u okviru predmeta - međunarodni odnosi i savremena istorija, učestvovao u simulaciji rada Generalne skupštine UN u Hagu. Mislim da sam tada, na prilično iznenadenje mojih roditelja koji su očekivali da upišem strane jezike, istoriju ili književnost, odlučio da studiram pravo.

Kada sam kasnije iskusio u praksi kako nastaju međunarodni ugovori i učestvovao u kreiranju dokumenata o kojima sam mnogo godina ranije učio, to je bilo ostvarenje sna. A svaki novi sastanak Komiteta, novi seminar ili nova konferencija može da donese nova znanja. Nažalost, živimo u brzom vremenu instant rešenja i duboke degradacije znanja. Ponekad kada vidim koga sve nazivaju „ekspertom“, štrecnem se

kada mi ljudi kažu da sam ekspert. Ja sam godinama sticao znanja o međunarodnom pravu i mukotrpno, studiozno radio, ali danas ljudi postaju „eksperti“ preko noći i bez truda, besramnim plagiranjem i kupovinom akademskih titula, kao u Nušićevom komadu. Ali upravo obrazovanje stečeno na klasičan način osnažuje ličnost i gradi karakter, pomaže u očuvanju dostojanstva i moralnog integriteta.

INICIJATIVA: Ostvarili ste niz sjajnih rezultata zaslugom svog obrazovanja, no na koje ste uspjehe posebno ponosni?

Učestvovao sam u stvaranju prve konvencije koju su Ujedinjene nacije usvojile u novom milenijumu. Zajedno sa nekim od svojih omiljenih profesora učestvovao sam u pisanju prvog antidiskriminacijskog zakona u regionu - Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba

sa invaliditetom Srbije. Službeni glasnik Republike

Srbije objavio je moju knjigu „Zaštita ljudskih prava osoba sa invaliditetom“ upravo u godini kada je na prestižnom beogradskom sajmu poneo priznanje za izdavača godine. Pomalo neočekivano, knjiga je doživela tri izdanja a svako izdanje je ažurirano, prateći razvoj zakonodavstva i primene Konvencije. Savet Evrope je objavio moju studiju analize pristupačnosti kulturnih, sportskih i turističkih sadržaja u zemljama Saveta Evrope. Redovan sam gost - predavač na Pravnom fakultetu u Beogradu i Evropskoj pravosudnoj

akademiji u Triru, predavao sam i na pravosudnim akademijama

Češke u Pragu i Turske u Ankari, Pravnom fakultetu u Bazelu, Univerzitetu Karlos Treći u Madridu, držao edukacije i za Kancelariju ombudsmana Gruzije.

INICIJATIVA: Često se odazivate na pozive da govorite na javnim skupovima. Mislite li da je i neformalno obrazovanje

Nažalost, živimo u brzom vremenu instant rešenja i duboke degradacije znanja.

Nije realno očekivati da će neko postati stručnjak za određenu oblast i imati odgovore za sva pitanja iz te oblasti posle dvodnevne obuke.

važno za napredak?

Naravno, svako novo znanje osnažuje. Ipak, treninzi, seminari i radionice bi prvenstveno trebalo da doprinesu podizanju nivoa svesti. Nije realno očekivati da će neko postati stručnjak za određenu oblast i imati odgovore za sva pitanja iz te oblasti posle dvodnevne obuke.

INICIJATIVA: Vrlo ste svestrani. Učestvujete u izradi mnogih zakona, njihovim promjenama, sarađujete sa UN, UNICEF, organizacijama osoba sa invaliditetom širom svijeta... Imate li vremena za lična zadovoljstva?

Poslednjih nekoliko godina tempo se jako ubrzao. Ima mnogo obaveza, uz zasedanja Komiteta tokom avgusta nije bilo vremena za letovanja ali trudim se da ugrabim svaki slobodan trenutak, ma koliko redak, da pročitam neku zanimljivu knjigu, pogledam neki film, poslušam muziku koju volim, ispratim rezultate sportista za koje navijam. Službena putovanja su me vodila u zanimljive predele poput Tbilisija, Istambula, Ankare, planina Anadolije i Gruzije, Rima, Madrida, Strazbura, Trira, Praga, Helsinkija i voleo bih da je bilo vremena da ih bolje upoznam, možda neki sledeći put... Voleo bih da imam više vremena kako bih se redovnije viđao sa nekim dragim prijateljima...

Tokom dijaloga sa delegacijama često postavljam pitanja o pristupačnosti turističkih i kulturnih lokacija u zemljama iz kojih one dolaze.

INICIJATIVA: Snovi, nadanja, želje....?

Rad na Konvenciji je ostvarenje sna iz studentskih dana. Tokom dijaloga sa delegacijama često postavljam pitanja o pristupačnosti turističkih i kulturnih lokacija u zemljama iz kojih one dolaze. Bilo bi lepo jednog dana posetiti Latinsku Ameriku, Petru u Jordanu, Iran, Maroko, Kipar, Portugal.

I naći vremena da pročitam još mnogo knjiga na tenane...

Pripremila: Fikreta Hasanović

**Dragi moji,
mnogo sreće, zdravlja, ljubavi,
uspeha i čarobnih trenutaka
sa dragim ljudima
u 2018. godini, želi Vam
Vaš
Damjan.**

U SEDAMNAESTOJ GODINI RODITELJI JOJ PRZNALI DA JE SLIJEPA

Da li je moguće biti slijep, a da toga niste ni svjesni? Slučaj Caroline Casey, irske konsultantice i aktivistice koja ima očni albinizam dokazao je da je i to moguće, jer je ona tek u 17. godini otkrila da je slijepa.

"Kad sam odrastala nisam znala da nešto nije u redu sa mnom. Nosila sam naočale i bila iznimno nespretna, ali moje ocjene u školi nisu bile ništa drugačije od ostalih. Pojma nisam imala da sam zapravo legalno slijepa, a to sam otkrila tek u 17. godini slučajno razgovarajući s roditeljima", otkrila je Casey, prenosi Guardian. Dodala je i kako je, prije gotovo 30 godina, posjetila okulistu kojem je spomenula da želi polagati vozački ispit, na što je on reagirao iznenađenjem. Ubrzo se otkrilo da su Caseyni roditelji krivi za to što ona ne zna da je slijepa i da ima genetsku očnu bolest koja uzrokuje trajni gubitak vida. Inače, ljudi koji boluju od ove bolesti mogu

razaznati lica izbliza i raspozнатi oblike, ali sve dalje od jednog metra izgleda im kao nefokusirana slika na kameri. "Nikad nisam naučila voziti, ali nisam dopustila da me težak gubitak vida sputava. Ispostavilo se da su moji roditelji znali da imam bolest još otkad sam imala šest mjeseci, nadzirali su je, ali mi nikada nisu rekli za nju. Ljudi me često pitaju da li sam bijesna na njih, ali ja nikada nisam njihovu odluku dovodila u pitanje.

Mama je plakala dok mi je priznavala, ali mislim da je to zbog toga što joj je srce bilo slomljeno jer me više ne može štititi od surove istine", ističe Casey, koji je 17 godina živjela smatravši da nema nikakvo oboljenje. Casey trenutno radi kao konsultantica u Dublinu, a pokrenula je i neprofitnu organizaciju za pomoć osobama s invaliditetom i zaključuje kako nikada nije zažalila što nije imala stručnu pomoć, jer je pronašla balans između snage i ranjivosti.

Stvari kojih se treba odreći:

- Pretjeranog razmišljanja
- - Straha od promjene
- Života u prošlosti
- Pokušavanje ugoditi svima

BORBA SA LAŽNO UREĐENIM SISTEMOM - OBRAZOVANJE

I šta reći za onu djecu čije majke nemaju znanja i snagu koju ima majka Amela, koje negiraju ovakav problem, praveći se da će sve samo i nekada kasnije da se riješi? Stvarno boli kad čovjek na svakom koraku vidi da su nadležni jako nezainteresovani da se istinski uključe u davanje podrške djeci i roditeljima koji se neuobičajeno i svakodnevno bore sa sličnim problemima. Ono što je puka istina, a što mnogi neće da vide i priznaju, jeste da se naši nastavnici u stvari sklanjaju i da je inkluzija samo jedna od pustih priča kojom se hvale u javnosti, ali da u realnosti nema primjera onih koji su se istinski i ekspertski uhvatili ove problematike.

ŽIVOTNA PRIČA

Petnaestogodišnjem Bakiru Pozderoviću iz Tuzle prije devet godina dijagnosticiran je ADHD sindrom, poznatiji kao poremećaj hiperaktivnosti i deficita pažnje. Iako su osobe s ADHD najčešće vrlo inteligentne i izrazito maštovite, neuklapanje u ustaljene "okvire" nažalost ih stavlja na marginu bh. društva. Osobe s dijagnosticiranjem poremećajem hiperaktivnosti i deficita pažnje nerijetko su korisni članovi zajednice, međutim bh. društvo ih i dalje uglavnom posmatra s rezervom. U BiH kategorizacija ADHD sindroma još uvijek u cijelosti nije zaživjela, a brojne su manjkavosti i u obrazovnom sistemu koji često naruši i nivo samopouzdanja kod djece koja skupa sa svojim roditeljima vode grčevite borbe na svom životnom putu.

POREMEĆAJ O KOJEM SE MALO PRIČA

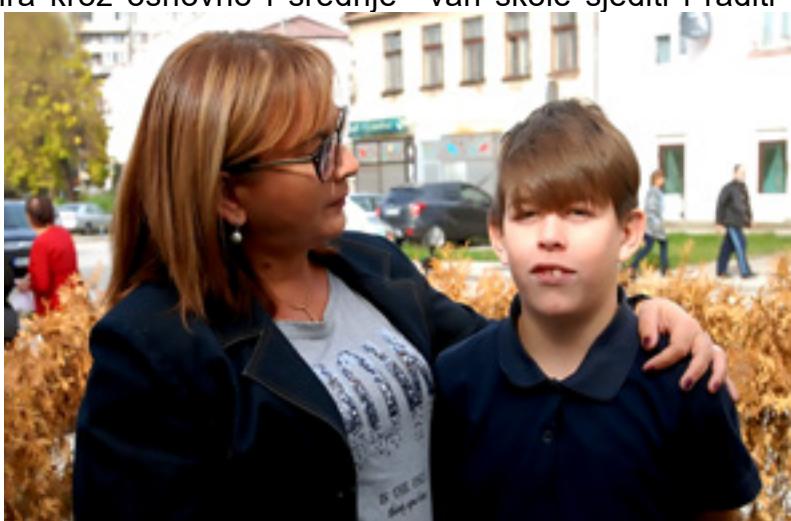
Veoma često ih svrstavaju u grupu n e v a s p i t a n e i bezobrazne djece, a zapravo je samo riječ o ne tako rijetkom poremećaju o kojem se u našoj zemlji još uvijek izuzetno malo govori. Danas petnaestogodišnji Bakir Pozderović iz Tuzle rođen je zdrav kao i većina druge djece, a njegovo odrastanje činili su i dječiji nestašluci. Međutim, pravi problem se počeo ukazivati nakon polaska u prvi razred osnovne škole. Nedovoljna koncentracija na

času koja je trajala svega minut i po vremena, nemogućnost sjedenja na jednom mjestu, te izlasci s časova bili su prvi znakovi za uzbunu kod njegove majke Amele Hajvaz, koja nije željela sjediti skrštenih ruku. Nakon što ga je odvela psihologu uslijedio je odgovor da je riječ o samo jednom šestogodišnjaku koji se nalazi u prolaznoj fazi. Međutim, kako je vrijeme odmicalo situacija je bila sve složenija, a zbog manjka koncentracije Bakir je počeo zaostajati u znanju u odnosu na druge učenike u razredu, te je Amela odlučila potražiti stručno mišljenje izvan BiH, tačnije u Hrvatskoj. "Tragajući po internetu, pronašla sam da bi Bakir, na osnovu simptoma, mogao imati ADHD sindrom. U to vrijeme na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu u Zagrebu bavili su se tim problemom, a nakon sedmodnevног ispitivanja, Bakiru je dijagnosticiran ADHD".

PRVO DIJETE S KATEGORIZACIJAMA

Nakon povratka u Tuzlu sa tačnom dijagnozom, Amela se odlučila za kategorizaciju, ali je tu naišla na probleme. "Bila sam svjesna da je Bakir dijete s posebnim potrebama, a tada su mi svi govorili da nisam normalna jer želim uraditi kategorizaciju. Međutim, ja sam se samo plašila da može sebi nešto učiniti kada dođe u pubertet i bude svjestan da njegovo znanje nije u rangu njegovih vršnjaka. Kada smo prošli komisiju, dobili smo rješenje u kojem je pisalo da Bakir ima psihičke poremećaje, na što sam reagovala. Nakon toga mi je rečeno da uopšte nema šifre za ADHD, a mojom borbom je i to na kraju

završeno, te je moj sin bio prvi u TK, a možda i u BiH kojem je urađena kategorizacija za ADHD, ali samo za poremećaj koncentracije, jer on nije imao ispoljenu agresivnost ili nešto drugo što proizilazi iz toga", nastavlja Hajvaz. Sve manjkavosti obrazovnog sistema u BiH na svojim leđima upravo su osjetili prvenstveno Bakir, a potom i njegova majka. "Da je sistem obrazovanja drugačiji, smatram da bi djeca poput mog Bakira kroz osnovno i srednje obrazovanje prošla vrlo bezbolno. Naš sistem zahtijeva odlikaše ili vrlo dobre učenike. Možete biti i učenik s prolaznom ocjenom dobar ili dovoljan, ali je veoma bitno da ste na času

mirni, da pratite nastavu, pišete, odnosno da budete, zapravo, robot. Hiperaktivac to ne može uraditi i svi oni uglavnom imaju disleksiju, odnosno problem im je čitanje i pisanje, jer im se slova okreću", dodaje Hajvaz.

OSNOVNA ŠKOLA – NOĆNA MORA

S obzirom da Bakir odgovarajući tretman nije mogao dobiti za vrijeme trajanja nastave, njegova majka je kod kuće preuzimala ulogu multidisciplinarnog tima - defektologa, pedagoga i psihologa te je sa svojim sinom bila prinuđena raditi veliki broj vježbi za koncentraciju, čitanje i pisanje. "Žao mi je što Bakir nikada neće moći reći onu čuvenu krilaticu: 'Od kolijevke pa do groba najljepše je đačko doba'. Mislim da je njemu, ali i meni, osnovna škola bila prava noćna mora. Sve škole u BiH se kite time da su u inkluziji, međutim to nije tako. U školu sam nosila krede u boji, vršila predavanja skupa s njim na času, ali sve se završavalo na tom mom postupku. Niko dalje nije radio ništa, a najlakše je bilo optužiti dijete ili roditelja da nije

dobro", ogorčeno ističe ova majka. Za vrijeme osnovnog obrazovanja Bakir je promijenio tri škole. Prvenstveno je bio upisan u Katolički školski centar "Sveti Franjo" u Tuzli kojeg je zbog nedostatka kadra koji bi mu se posvetio morao napustiti. "Po zakonu, Bakir i svi ostali hiperaktivci bi morali imati asistenta u nastavi, jer ako ga npr. koncentracija drži pola sata, njegov lični asistent bi trebao možda na klupi van škole sjediti i raditi matematiku skupa s njim, što kod nas nije slučaj", nastavlja Hajvaz. Bakir je potom prešao u Osnovnu školu Simin Han kao prvu školu na području TK koja uvodi sistem inkluzivne nastave, ali zbog udaljenosti i tu školu dječak je

morao napustiti. "Svoje osnovno školovanje Bakir je završio u Osnovnoj školi Mejdan gdje smo imali iste borbe. Defektolozi su se mijenjali jer su bili na ugovorima o djelu. Pa tako, dobijete defektologa s kojim dijete procvjeta, napredak se vidi, ali on ode jer mu istekne ugovor. Onda dođe drugi koji uopšte nije zainteresiran i tako u krug. To je jedna vrlo mučna situacija za roditelja, a vjerujete mi da je najmučnije za dijete. Ta djeca su beskrajno kreativna i ako ih pustite u tom smjeru, oni mogu napraviti čuda", naglašava Hajvaz. Naša sagovornica navodi da loš obrazovni sistem u BiH od djece sa dijagnosticiranim ADHD umjesto da napravi osobe sa izgrađenim visokim nivoom samopouzdanja, stvori nekoga ko postaje izuzetno nesiguran. "On je, i bez toga da mu neko kaže, duboko svjestan da mnogo lošije piše i slabije čita od svojih vršnjaka, kao i da mnogo manje shvata historiju koju neko predaje na času, jer je ona njemu nezanimljiva. Bez obzira na to koliko sam se borila za njega, on danas nosi posljedice koje se odnose na njegovo

samopouzdanje. Sad izraženije primjećujem da on vapi za dobrom drugom, za nekim ko će mu beskrajno vjerovati, jer on vjeruje svima. Kod djece sa ADHD je povodljivost vrlo specifična, jer da bi dobili prijatelja oni će biti spremni na sve", priča Hajvaz. Iako obrazovni sistem u potpunosti ne odgovara potrebama osobama sa ovakvom vrstom poremećaja, Hajvaz dodatno rastužuju diskriminatorne situacije kroz koje je njen sin morao prolaziti. "Kao majka tvrdim da ima diskriminacije u školama. Krenuvši od nastavnog osoblja koje za vaše dijete kaže da je nevaspitano, do toga da neće da se trude. Stotinu puta sam u školi rekla da je mom Bakiru uskraćeno osnovno pravo koje mu je zagarantovano, a to je pravo na obrazovanje", ističe Amela, te nastavlja: "Bakir je u devetom razredu imao lektiru 'Dnevnik Anne Frank' koju je pročitao i napisao na četiri stranice, što je za jednog disleksičara ogroman uspjeh. U kući smo svi bili ponosni na taj uspjeh, a kada je nastavnici došao sav sretan na čas te joj dao da pogleda, ona mu je rekla da ima rukopis kao dijete u prvom razredu osnovne. Potom mu je bacila svesku koju je on uzeo te izašao iz razreda i zalupio vratima. Iz škole su me zvali jer je zalupio vratima, a kada sam pitala nastavnici da li je znala da je on disleksičar, a ona je rekla da nije. To je strašno, jer ona ih je učila tri godine, a nije pogledala njegovu kategorizaciju."

ŽRTVE MEĐUVRŠNJAČKOG NASILJA

Problem u cijeloj ovoj priči dodatno usložnjava i činjenica da su djeca s poremećajem hiperaktivnosti i deficit pažnje i žrtve međuvršnjačkog nasilja, što je na svojoj koži, nažalost i Bakir osjetio. "Ako ga djeca provociraju, naravno da će kod njega izazvati revolt i da će on uzvratiti istom mjerom i onda je Bakir kriv. To mi se dogodilo dva puta, a tek kad sam s druge strane zaprijetila i rekla da želim video-snimanak, sve se smirilo. Ovo su veoma mučne situacije". Naša sagovornica jedna je od rijetkih osoba koja javno želi pričati o problemima koje sa sobom nosi

ADHD sindrom, a nakon devetogodišnje borbe danas na ulici odlično prepoznaje sve osobe s poremećajem hiperaktivnosti i deficit pažnje. "Susretala sam mnoge roditelje čija su djeca na prvi pogled hiperaktivna, ali ta djeca nisu kategorisana, jer roditelji neće da priznaju problem. Ta djeca su problem u školama, pa onda da se oni ne bi borili za svoje dijete, idu linijom manjeg otpora te povlađuju da je ono nevaspitano i bezobrazno. Ja nisam bila takva, stopostotno sam stajala uz mog sina i nisam dozvoljavala nikome da ga okarakteriše tako. Borila sam se sa školama, sistemom i zakonima", priznaje Hajvaz. Ističe i da svoju borbu privodi kraju. Bakir je danas ponosni učenik prvog razreda Srednje turističko-ugostiteljske škole u Tuzli. Budući je kuhar, a ovo zanimanje je sam izabrao. Majka ga u tome nije željela sputavati jer je riječ o dinamičnoj profesiji u kojoj se pronalazi njen sin. "Sad se pitam šta ćemo sa ostalom djecom, odnosno šta ćemo sa njihovim roditeljima? Kako ih osvijestiti, jer radije će pustiti da njihovo dijete neko napada u školi, da ima traumu i da mu padne samopouzdanje. Nakon toga se čude što većina hiperaktivaca završi tako što propadaju u srednjoj školi jer nisu kategorisani, nakon toga će ih izbaciti iz škole jer su problem i postat će djeca ulice. Za to su samo roditelji krivi. Mi smo vrlo čudna sredina koja priznaje neku vrstu posebne potrebe ako se ona vidi fizički. Puni smo empatije prema djetetu koje je u kolicima i spremni smo svi pomoći, ali ako imamo djecu koja imaju bilo kakvu vrstu poremećaja koja se fizički na njima ne vidi, vrlo smo spremni da ih tako nepravedno osudimo i tako obilježimo za čitav život", dodaje Hajvaz.

KONTROVERZNI POREMEĆAJ

Veliku podršku Bakir i Amela imaju od prof. dr. Alme Dizdarević, profesorice specijalne edukacije i rehabilitacije na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Univerziteta u Tuzli, koja u razgovoru za Klix.ba kaže da je ADHD jedan od najpublicirаниjih, kontroverznih i proučavanih razvojnih poremećaja kod

djece. Navodi da brojni autori definiraju hiperaktivnost kao razvojni poremećaj nedostatka inhibicije ponašanja koji se očituje kao razvojno - neodgovarajući stepen nepažnje, pretjerane aktivnosti i impulsivnosti, koji otežava samo usmjeravanje i organizaciju ponašanja u odnosu na budućnost. Uvijek se ponašanje mora javiti u najmanje dvije okoline u kojima dijete boravi. "Važno je reći da je ovo poremećaj pažnje očekivane za uzrast i ponašanja u skladu s pravilima (poslušnost, samokontrola i savladavanje problema) koji nastaje u predškolskom dobu, odnosno prije četvrte godine, pervazivan je (javlja se u svim situacijama) i nije udružen s većim senzornim, motornim, psihijatrijskim, neurološkim poremećajima ili intelektualnim teškoćama", pojašnjava Dizdarević. Kako ističe, specifičnost se ogleda u tome što njihovo stanje često dovodi do konflikata s autoritetima u školi i porodici, jer se nemogućnost primjerenoga posvećivanja zadacima koji zahtijevaju trajniji mentalni napor često tumači kao znak lijenoski, slabog osjećaja odgovornosti i suprotstavljanja. U porodici su često poremećeni odnosi roditelj - dijete jer različitost simptomatskog ponašanja navodi roditelje na uvjerenje da je problematično ponašanje namjerno. "Brojna su istraživanja pokazala da pojava hiperaktivnog poremećaja uzrokuje značajne probleme u različitim sredinama u kojima dijete boravi, živi i radi. ADHD ima negativan utjecaj na braću i sestre, kao i roditelje, na djetetov život u smislu daljeg razvoja, odnosa s vršnjacima i samopouzdanja. Većini djece s ovim sindromom nedostaju pozitivna iskustva sudjelovanja u različitim socijalnim situacijama. Ona u svojim porodicama nailaze na nerazumijevanje, dok prave teškoće djece sa ADHD sindromom kao i njihovih roditelja počinju polaskom djeteta u školu", dodaje Dizdarević. Jedinstven test koji će sa sigurnošću potvrditi postojanje ADHD sindroma ne postoji, niti se mogu identificirati hemijski ili genetički markeri koji razlikuju djecu sa ovim sindromom. Dizdarević pojašnjava da

je postavljanje dijagnoze subjektivno, pa iz toga razloga dijagnoza ADHD sindroma mora biti postavljena na jedinstvenoj i individualnoj osnovi. Teško ju je postaviti prije četvrte ili pete godine života, osim što je karakteristično ponašanje mlađe djece varijabilnije, postavlja im se i manje zahtjeva za trajnjim održavanjem pažnje i kontrolom ponašanja. "Dijagnoza ADHD se sa sigurnošću može postaviti poslije sedme godine, međutim, simptomi se moraju javiti prije ovog doba. ADHD se najčešće dijagnosticira u osnovnoj školi ili prelaskom u peti razred osnovne škole, jer su u tim periodima zahtjevi za prilagođavanjem u djece najveći i nastavljaju egzistirati u adolescenciji i odrasloj dobi kod većine osoba (50-70 posto). Poremećaj se dijagnosticira prema ICD-10 i prema DSM-V dijagnostičkim kriterijima od strane ljekara koji se specijalizirao u ovom području", pojašnjava Dizdarević.

POGREŠNI TRETMANI

Kada je u pitanju medicinski tretman, preporuka je da se farmakoterapija uključi samo ako su problemi tako intenzivni da nikakav drugi tretman ne daje rezultata. Medikamenti se obično kombinuju s nekim psihosocijalnim tehnikama. "Moje iskustvo kazuje da se roditelji rijetko odlučuju za ovaj korak, međutim ono što bih željela da navedem i istaknem je da se odlučuju za pogrešne ili neprovjerene tretmane. Najbolji rezultati u tretmanu se postižu ako se djeluje odmah čim se otkrije problem, jer se tako može prevenirati ili bar ublažiti pojava dodatnih teškoća u obliku poremećaja u ponašanju i psiholoških problema", potvrđuje ona. Izabrali tretman za dijete sa hiperaktivnim ponašanjem nije jednostavno, jer je svako dijete posebno, sa svojim jedinstvenim osobinama koje treba dobro poznavati, poštivati, te u skladu s tim birati prikladne postupke. Djeca sa ADHD su u riziku od akademskoga i socijalnog neuspjeha uključujući neuspjeh u školi, ponavljanje razreda, nisko samopoštovanje, sistematsko zlostavljanje i ranu trudnoću. Utvrđeno je da 30 posto i više djece sa ADHD ponavlja razred,

57 posto je obuhvaćeno uslugama specijalne edukacije, preko 46 posto je napustilo školu, 10 do 20 posto je protjerano iz škole i 10 do 35 posto ne uspijeva da završi srednju školu.

NEPOZNAT BROJ OSOBA SA ADHD U BIH

Kao i za ostale razvojne poremećaje, tačan broj osoba sa ADHD u BiH nije poznat. "S obzirom da imamo veoma malo stručnjaka koji se bave istraživanjem u ovom području mogu slobodno reći da imamo veoma malo i istraživanja. Zajedno sa svojim saradnicima radila sam istraživanje na utvrđivanju pojavljivanja ADHD kod djece predškolskog uzrasta na području cijele BiH na uzorku od 107 djece, gdje je utvrđeno pojavljivanje ADHD prema roditeljima kod 6,5 posto i prema odgajateljima 11,2 posto djece, što ukazuje dosta visoku vjerovatnost postojanja ADHD", otkriva Dizdarević. Na školskoj populaciji je utvrđeno slično stanje gdje je na uzorku od 1.200 učenika uzrasta od šest do 13 godina pronađeno da njih 2,75 posto imaju ADHD, a u odnosu na podtip hiperaktivnost je zastupljena sa 7,5 posto, nepažnje 4,5 posto i impulsivnosti 9,58 posto. "Ovi podaci nam govore da mi, iako nemamo registra niti baze podataka, značajno ne odstupamo od svjetskih prevalenci što znači da kao društvo u cjelini neprepoznavanjem i netretiranjem ovog razvojnog poremećaja zaista imamo veliki izazov. Ovu činjenicu usložnjava podatak da 65 posto djece školske dobi prenosi simptome ADHD i u odraslu dob, ako se pravilno ne tretiraju", upozorava Dizdarević. Istiće i da se o ovom problemu u našoj zemlji veoma malo priča, ne posvećuje mu se dovoljna pažnja, kao i da sistem nije posebno zainteresiran za to.

RODITELJI PREPUŠTENI SAMI SEBI

"Roditelji su uglavnom prepušteni sami sebi, povremeno pojedinci i udruženja organiziraju akcije vezane za podizanje svjesnosti i na tome se sve i završava. Gotovo nikakvo sistemsko rješenje ne postoji, a djeca,

roditelji i njihova okolina direktno ili indirektno pati", potCRTAVA Dizdarević. Inače, u BiH ne postoji multidisciplinarni tim koji se bavi ovom problematikom, a prvi korak uspješnog tretmana predstavlja klinička evaluacija vrste ADHD i organiziranje adekvatne podrške kako bi se prevenirale posljedične teškoće na višim nivoima obrazovanja i kasnije u odrasloj dobi. "Ovdje je potrebno pružiti podršku svima, prvenstveno djetetu, pa onda roditeljima, nastavnicima, vršnjacima, braći i sestrama. To naravno zahtijeva vrijeme, resurse i novac. Često je potrebno angažirati asistenta u nastavi za ovu djecu, kao npr. u Hrvatskoj gdje je stalna praksa da ova djeca imaju podršku i edukatora rehabilitatora, ali i asistenta. Svi koji su zainteresirani za podršku mogu se javiti na adresu Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Tuzli ili na adresu „Udruženja za ljudska prava i socijalnu inkluziju“ Tuzla gdje se može detektirati problem, izvršiti procjena i izraditi program podrške i za dijete i za okolinu.", dodaje Dizdarević. U literaturi, ali i praksi se kao najučinkovitiji i naučno provjereni pristupi u tretmanu navode psihosocijalni pristupi i farmakoterapija sa preporukama njihove kombinacije. Psihosocijalni pristupi uključuju edukacijsko-rehabilitacijsku terapiju, porodičnu terapiju, trening socijalnih vještina, učenje akademskih vještina, što često zahtijeva opsežnu promjenu učenikove rutine, repertoara vještina ili odnosa sa odraslim. "Iz ovog vidimo da je podrška okoline ali i samoj okolini veoma važna sa ciljem prevazilaženja svih izazova koji ADHD sa sobom nosi", zaključuje Dizdarević. Da se osobe sa ADHD savršeno mogu uklopiti u svaku poru društva u prilog ide i činjenica da je izuzetno veliki broj svjetskih poznatih naučnika i umjetnika imao ili ima dijagnosticiran ovaj poremećaj. Među njima su Albert Einstein, Thomas Edison, Bill Gates, Wolfgang Amadeus Mozart, Leonardo da Vinci, Vincent van Gogh, Salvador Dalí, Alfred Hitchcock, Steven Spielberg, Tom Cruise, Jim Carrey, Henry Rollins, Brendon Uriе i Will Smith.

<https://www.klix.ba>

ZEMLJE U KOJIMA ŽENE NAJBOLJE ŽIVE

Popis nekih država koje bilježe kontinuirani napredak po pitanju jednakosti i prava žena!

ŠVEDSKA

Ova skandinavska država vodeća je zemlja po pitanju poštovanja prava žena. Naime, u Švedskoj imate pravo na jedan od najbolje plaćenih porodiljskih dopusta u svijetu, i to za oba spola - roditelji zajedno dobiju 480 dana plaćenoga porodiljskog dopusta. Žene pritom imaju pravo na besplatnu ili finansijski potpomognutu njegu za vrijeme trudnoće, a brojni su vrtići neutralni po pitanju spola kako bi se od najranijih dana promovisala jednakost spolova. Važno je napomenuti da švedski zakon protiv diskriminacije od svih poslodavaca zahtijeva aktivan rad na ciljevima koji promovišu jednakost između muškaraca i žena, a da ne spominjemo još i činjenicu da polovicu švedskog političkog vodstva čine ministrike.

NORVEŠKA

U Norveškoj žene mogu uzeti 35 sedmica porodiljskog dopusta s isplatom pune plaće ili njih 45 s isplatom 80% plaće. Norveška se također smatra jednom od zemalja u svijetu s najvišim stepenom ostvarene jednakosti spolova.

DANSKA

U poređenju s drugim državama, Danska ima relativno malu razliku između muškaraca i žena po pitanju obrazovanja, ekonomskih faktora, zdravlja i političkih prava, a uz to svojim stanovnicima nudi sistem vrtića prilagođen platnoj moći roditelja. Danska također ima i jedan od fleksibilnijih porodiljskih dopusta u Europskoj uniji.

NIZOZEMSKA

Novim majkama u Nizozemskoj na raspolaganju stoe porodiljske sestre čije usluge u potpunosti (ili barem djelimično) pokriva zdravstveno osiguranje. Osim toga, Nizozemska je uspjela suziti jaz između muškaraca i žena na različitim područjima života.

KANADA

Kanada je zaštitu prava žena uključila u unutrašnju, kao i svoju vanjsku politiku, no ipak je važno naglasiti da kvalitet života žena u Kanadi nije ujednačen. Tako je, npr. postotak ubistava pripadnica autohtonog stanovništva znatno viši u poređenju s drugim Kanađankama.

FINSKA

Finska je bila prva država koja je omogućila ženama pravo glasa i legalizovala biračko pravo. Finska je uz to nedavno utemeljila Međunarodnu nagradu za jednakost spolova, a ove su godine svi školarci koji pohađaju 9. razred osnovne škole dobili besplatni primjerak prevoda knjige "Svi bismo trebali biti feministi" nigerijske spisateljice Chimamande Ngozi Adichie.

ŠVICARSKA

Proglašena najboljom državom za život, Švicarska se nalazi na 7. mjestu po kvaliteti života ženskog stanovništva. Švicarska se ponosi kontinuiranim promovisanjem raznolikosti i prava žena, što je izrazit napredak uzmemo li u obzir da je ženama u Švicarskoj omogućeno glasanje na državnom nivou tek 1971. godine, što ovu državu stavlja među posljednje države u svijetu u kojima je to omogućeno.

AUSTRALIJA

I muškarci i žene u Australiji izrazito su aktivni što se tiče sudjelovanja u raznovrsnim sportskim aktivnostima pa ne iznenaduje da je u ovoj državi očekivano trajanje života oba spola dugo.

AUSTRIJA

Demokratska Austrija kulturni je centar koji se diči jednim od najviših svjetskih standarda života za žene i muškarce.

NOVI ZELAND

Kao sigurna i miroljubiva zemlja Novi Zeland je na vodećoj poziciji po pitanju održavanja mira i svjetske sigurnosti, a od 1980. godine zona je bez nuklearnih aktivnosti.

2018. GODINA

SPORT

ANA JOVOVIĆ

Ana Jovović (16) je djevojčica koja nikoga ne može da ostavi ravnodušnim. Na prvi pogled vedra, nasmijana i sretna, a na drugi pomalo tužna i zatvorena osoba. Ipak, kada neko razgovara s njom, ne može ni da pomisli kroz šta je sve ova hrabra djevojčica prošla u svom životu.

Rođena je 1999. godine, godinu dana je imala kada joj je majka otkrila čvorčić na desnoj potkoljenici, a tri kada su joj amputirali nogu. Prvo su mislili da je sve bezazleno, međutim, kasnije se pokazalo da je u pitanju tumor i Ana je operisana. "Terapije koje je počela da prima su bile toliko drastične da smo morali da prekinemo s njima. Tada sam sebi rekla, ako je već suđeno da umre, neka umre od bolesti, a ne od citostatika" – priča Anina majka Zorinka Jovović, pa nastavlja:

– Od prvog momenta je bila svjesna bolesti jer sam uvijek otvoreno s njom pričala, jedino pitanje je bilo koliko je ona to sve mogla da razumije. Kada se loše osjećala, tražila je da ja budem uz nju, ali kada je bila dobro, tražila je igru. Ana je osjećala bol i u početku joj je bilo veoma teško. Pričala je kako osjeća petu, iako je više nije imala. Kasnije su uslijedili drugi strahovi, od toga da se nikada neće udati jer nema nogu, pa sve do toga da nije mogla da shvati kako je to kada neko nosi protezu za nogu, jer kako je pričala, „to nije nogu, jer kroz

nju ne može da teče krv“. Međutim ova hrabra djevojčica je uspjela da se izbori sa svim problemima koje joj je život donio i okreće se sportu u kojem reda uspjehe. Sasvim je sigurno da izaziva pažnju gdje god da se pojavi, pa tako i na samom bazenu, a njoj ništa nije moglo da stane na put da postane četverostruka juniorska svjetska šampionka u plivanju za osobe sa invaliditetom. Ljudi su iznenadeni kada me vide na bazenu, ali im je isto tako draga što postoji osoba koja i pored svega pliva, uživa u životu i smije se kao da nema nijedan problem. Ja sam bila mala kada se sve to dogodilo, nisam bila toliko svjesna onoga šta se događa oko mene, ali sam uvijek imala podršku svoje porodice, posebno mame i prijatelja – kaže Ana, pa dodaje:

– Voda je za mene sloboda, kada sam u njoj, ja iza sebe ostavim sve probleme i fokusiram se samo na bazen i na trening – priča ona i ističe da ima cilj da sljedeće godine ode na Svjetsko prvenstvo, pa je već uveliko počela da se priprema kako bi ispunila normu. Njena majka Zorinka koja ju je patrijarhalno vaspitala, vodila ju je 2011. godine na hodočašće u Jerusalemu, gdje su se mnoge nevjerovatne stvari dogodile, a jedno od njih je i priznanje zbog kojeg joj je dozvoljeno da ispred imena ima „Hadži“.

– Vjera drži i mene i nju. Da nisam bila uz Gospoda, sve bi bilo drugačije. Uskoro će dobiti protezu koja ima koljeno i dva zgloba, savremena je i skoro pa kao da ima svoju nogu, jer se to stopalo prilagođava podlozi. Ana ima veliku podršku sa svih strana, od svoje porodice, trenera Bojana Počuču, prijatelja iz škole koji dođu na njene treninge i takmičenja, ali i od profesora.

– Želim svima koji su me podržali i pomogli da se zahvalim. Plivanje predstavlja moju budućnost i znači mi podrška koju imam – kaže Ana i za kraj dodaje da su je prijatelji prihvatali onaku kakva jeste još u djetinjstvu zbog čega je veoma sretna.

Sretnu i uspješnu 2018. godinu želi Vam I.C. „Lotos“ Tuzla

